

IZ DNEVNIKA

15. februara. »U selu Drežnica, pokret za željezničku stanicu Drežnica i napad na istu od strane 2. proleterske brigade«.

Iz sela Rakitno u koje smo bili stigli u toku noći iz Posušja, izvršili smo pokret za selo Drežnicu, preko ogranaka planine Čvrsnice, gdje smo naišli na veliki snijeg, a naročito na zaravan katuna Raskršće. Odatle je trebalo da se spustimo preko mjesta Drage, uzanim i teško prolaznim klancem, koji se usjekao između litica planine Čvrsnice i Čabolje. Iako je pr-tina već bila utabana — prošla je 2. proleterska brigada — snijeg je tu i tamo propadao što je otežavalo pokret, naročito komore i artiljerije, pa smo bili prinuđeni da materijal prenosimo na rukama. U dolinu Drežanke stigli smo pred zalazak sunca, smjestili se u selo Striževo i tu večerali. Baš kada smo ulazili u selo, italijanska avijacija je nadlijetala i bombardovala dolinu Drežanke, U toku noći produžili smo pokret za željezničku stanicu, odakle smo slušali mitraljeske rafale. To je 2. proleterska brigada vršila napad na Drežnicu.

16. februara. »Pokraj štreke (želj. pruge o. p.), rušenje iste, napad na žandarmerijsku stanicu u selu Sjenica, na lijevoj obali Neretve, i zauzimanje iste«.

U rasvjetku dana začelje kolone 3. bataljona ulazilo je u željezničku stanicu Drežnica, koju je bila zauzela 2. proleterska brigada, ali se borba još vodila sa italijanskom posadom u bunkerima (na ušću Drežanke) i sa kolonom na lijevoj obali Neretve koja je naišla od Mostara. Mi smo produžili pokret desnom obalom Neretve uzvodno, a ispred nas kretao se 1. bataljon naše brigade, koji je likvidirao neprijateljsku posadu na željezničkoj stanici Gornja Grabovica, a zatim prešao na lijevu obalu Neretve preko uzanog visećeg mosta i likvidirao neprijateljsku

posadu u selo Gornja Grabovica. Mi smo ovoga dana rušili prugu između željezničke stanice Drežnica i Gornje Grabovice, odakle smo krenuli na žandarmerijsku stanicu u selo Sjenica i raščistili situaciju od sela Gornja Grabovica, gdje je pored žandarma bilo i italijanskih jedinica, koje su u toku prošle noći posiate iz Mostara kao pojačanje garnizonima u dolini Neretve. Međutim, jedinice 2. proleterske brigade uspjele su da razbiju ove neprijateljske snage. Dio kolone je uspio da se probije ka Jablanici, a jedan broj je ostao na željezničkim stanicama i u naseljenim mjestima od Drežnice do Jablanice, pa se u svakom mjestu do Jablanice nailazilo na italijanske vojnike.

Prešli smo preko visećeg mosta preko Neretve kod Gornje Grabovice i kolskim putem produžili za Donju Grabovicu. Usput smo naišli na jednu veću grupu zarobljenih italijanskih vojnika, koje je sprovodio naš 1. bataljon. Bez mnogo napora zauzeli smo žandarmerijsku stanicu u selu Sjenica i zarobili oko 20 žandarma i 60 italijanskih vojnika. Neprijatelj se, čim je vidio da su naše snage jake, odmah predao. Naša 2. četa je zatim likvidirala neprijateljske snage južnije od sela Sjenice i zapalila nekoliko kamiona. Poslije ove akcije 3. bataljon se smjestio u selo D. Grabovica radi odmora, gdje je ostao 17. i 18. februara, obezbjeđujući se od pravca Mostara i rušeći komunikaciju.

20. februara. »Preko Gornje Grabovice za Jablanicu i napad na istu«.

Jablanicu su branile prilično jake italijanske snage koje su pripadale diviziji »Murde«, sa posadama na svim željezničkim stanicama i većim naseljenim mjestima. Neprijatelj je bio organizovao i spoljnu odbranu Jablanice. Naš bataljon je nastupao desnom obalom Neretve, kolskim putem. Otpor neprijatelja na prilazima Jablanice brzo je slomljen, Italijani su se povukli u staru austrijsku kasarnu i žandarmerijsku stanicu. Oko kasarne su bili podignuti veliki tvrdi bedemi preko tri metra visine, a na uglovima kameno-betonski bunker i sprat, iz čijih se puškarnica mogao tući svaki prilaz kasarni sa svake strane. Na vratima i prozorima žandarmerijske stanice bile su vreće sa pijeskom.

Naš bataljon je napadao kasarnu sa zapadne strane, preko sela Jelačići. Padom mraka privukli smo se kasarni, ali nije bilo moguće prebaciti se preko bedema, pa smo jedino mogli napadati ubacivanjem ručnih bombi, računajući da ćemo pris-

liti opkoljenog neprijatelja, ali se on uporno branio mitraljejskom vatrom i ručnim bombama.

21. februara. »U Jablanicu — na položaju«.

Bilo je nemoguće ostati na položajima oko kasarne, jer je teren bio čist, pa se bataljon u zoru povukao u selo Jelačići, koje se nalazi neposredno do Jablanice. U toku dana naša artiljerija i minobacači nanosili su velike gubitke neprijatelju u kasarni. Nas su bombardovale »štuke« od čega smo imali nekoliko ranjena druga. Padom mraka bataljon je povučen u rezervu, a zamijenio nas 1. bataljon.

Ove noći slušali smo radio-vijesti »Slobodna Jugoslavija«. Kada nam je rečeno da je ona u Moskvi teško smo vjerovali, jer je već govorila o našim pobjedama u dolini Neretve. Da li je moguće da u Moskvi već o tome znaju? Vijesti o velikim pobjedama Crvene armije pod Staljingradom nisu nas iznenadile.

22. februara. »Jablanica je pala«.

Dok su naši bataljoni vršili pritisak na neprijatelja u kasarni (vjerujući da će poslije njene kapitulacije i oni u žandarmerijskoj stanici obustaviti dalji otpor), naša artiljerija i minobacači stalno su je zasipali granatama. Municije smo imali dosta, ali su Italijani cijelog dana pružali otpor nesmanjenom žestinom. Najednom je nastala takva detonacija u kasarni da se zemlja potresla pod nama, a crni dim se digao u visinu preko 50 metara. Jedna minobacačka mina sa usparačom, koju je ispalio nišandžija našeg bataljona, udarila je u bunker gdje se nalazila municija, probila ga i eksplodirala, pa su veći dio bedema i nekoliko okolnih bunkera razrušeni. Eksplozija je natjerala neprijatelja da kapitulira.

Zatekao sam se u štabu 2. divizije kada je kurir obavijestio komandanta divizije da su se Italijani u kasarni predali. Drug Peko mi je rekao: »Hajdemo, Filipoviću, da vidimo četkice«. Pošli smo u kasarnu, koja više nije ličila na tvrđavu, već na ogromnu ruševinu betona i kamena, pod kojima su se nalazili pritisnuti mrtvi ili ranjeni italijanski vojnici. Na sve strane se čula vriska i kukanje: »Mama mia«, »Partizano, ja komunist«, »Ne macare«, itd. U krugu kasarne gledamo unakažena ljudska bića. Cio prostor je načičkan mrtvim ljudima i mazgama, te porazbacana oprema i naoružanje. Kakav je lom napravila jedna jedina minobacačka mina! Ulazim u kasarnu i vidim mnogo mrtvih i ranjenih vojnika. Naši borci su postrojavali zarobljene.

Nigdje da vidim oficira, što me iznenadi. Kao da su svi izginuli. Ispostavilo se, međutim, da su se prebukli u vojničke uniforme, plašeći se da ne budu strijeljani. U stroju je otkriveno oko 15 oficira, među njima i 3 lekara koje smo odmah sproveli u našu bolnicu.

23. i 24. februara. »U Jablaničkom tunelu, gdje proslavljamo 25-godišnjicu Crvene armije«.

Zarobljene italijanske vojnike čuvao je naš bataljon (koji je ujedno bio i posadna jedinica u Jablanici). Kad smo ih nahranili, cio dan su nam pjevali italijanske pjesme. Smjestili smo ih u jednom potoku između sela Lug i Jablaničkog tunela (južno od Jablanice). A o 25-godišnjici Crvene armije govorio je zamjenik komesara bataljona Marko Lakić.

25. februara. »Iz Jablanice za Konjic; Prva i Druga četa u napadu, a naša Treća četa u rezervi«.

Jedinice koje su napadale Konjic (dijelovi 1. i 3. divizije) nijesu uspele da ga zauzmu zbog prodora jačih njemačkih snaga od Sarajeva, pa su upućeni 1. i 2. bataljon naše brigade da pojačaju napad. Bataljoni su pošli ka Konjicu odmah poslije zauzeća Jablanice. No, pojavom jakih četničkih snaga od Nevesinja, upućen je ka Konjicu i naš bataljon kao pojačanje i obezbjeđenje 1. i 2. bataljonu koji su bili zauzeli dio Konjica na lijevoj obali Neretve. Bataljon je sa 1. i 2. četom obezbjeđivao pravac od Nevesinja i Boračkog jezera, otkuda su nastupali četnici, a 3. četa je bila na obezbjeđenju štaba 3. udarne divizije, koji se nalazio na pola puta između Ostrošca i Konjica.

26. februara. Bataljon je povučen od Konjica i upućen na planinu Prenj gdje su se, prema nekim podacima, bili pojavili četnici. U toku noći stigli smo na Uble, ali nijesmo ni na koga tako naišli.

27. februara. Na planini Prenju, tj. na katunu Ubli zadržali smo se do ručka, radi izvidanja pravca od Nevesinja, pa smo se poslije podne vratili u selo Modriš na cesti blizu Ostrošca gdje smo i zakonačili.

28. februara. »Sa položaja iznad sela Čelebića za Ramu«.

Iz sela Modriša pošli smo izjutra i posjeli položaje iznad sela Čelebića, radi prihvata jedinica naše brigade, koje su bile

u borbi kod Konjica. Do povlačenja snaga od Konjica došlo je zbog pogoršanja situacije od Gornjeg Vakufa, gdje su nadirale jake njemačke snage od Bugojna. One su ugrozile bolnicu Vrhovnog štaba, koja se nalazila na prostoru Prozor — Sćit. U toku dana neprijateljska avijacija je stalno vršila bombardovanja oko Konjica.

1. marta. »U Rami, naveče pokret kamionima preko Prozora. Putovali cijelu noć«.

Situacija na pravcu Gornji Vakuf — Prozor, stvorena prodorom jakih njemačkih snaga na sektoru planine Raduša — Makljen, neposredno je ugrozila bolnicu Vrhovnog štaba. Naše snage na ovom pravcu, bile su iscrpljene i nedovoljne da zaustave prodor jačeg neprijatelja na prostoriju Prozor — Sćit, što bi značilo uništenje naših ranjenih i bolesnih drugova, koji su čekali na transport kamionima preko Konjica do Boračkog jezera. Trebalo je brzo i energično intervenisati i spasiti ranjenike. U tom cilju je i 3. bataljon 4. proleterske brigade krenuo ka planini Kobila da sa ostalim bataljonima brigade ne dozvoli prodor Nijemaca ka Prozoru.

Od željezničke stanice Rama do sela Gračanica, koje se nalazi u dolini Rame, maršovali smo noću. U Gračanici su nas čekali kamioni, kojima se prebacio naš 2. bataljon do Prozora. Dok smo sjedali u kamione rekli su nam da se u Gračanici nalazi drug Tito i Vrhovni štab.

2. marta. »U borbama prema planini Kobila iznad Gornjeg Vakufa«.

U rasvit dana stigli smo u Prozor, gdje smo se iskrcali iz kamiona i odmah produžili preko sela Lapsunj za 2. bataljonom, čija se kolona nazirala ispred nas. Prolazeći ispod Vilića gumna, začelje 2. bataljona zamicalo je u šumu na Vilića gumnu. Tu i tamo, na prostoru planine Makljena i Raduše, čuli su se rafali »šaraca« i detonacija artiljerijskih granata. Dok smo maršovali preko zaravni Pale, primijetili smo manje grupe vojnika kako se kreću po jugozapadnim padinama Karaulice (k. 1398). Pretpostavljali smo da su to partizani iz neke krajiške ili banijske jedinice, koje su tamo već vodile borbu. Komandant bataljona Radisav Jugović Bako, uputio je jednu patrolu ka Karaulici, ali tek što je patrola izmakla, nastala je uraganska vatra mitraljeza i ručnih bombi na Vilića gumnu, kojom je tučena i kolona

našeg bataljona. Krenuli smo u napad i brzo zauzeli prve položaje, otkrivši da neprijatelj nema većih snaga na njima. Produžili smo ka Karaulici radi sadejstva 2. bataljona na Vilića gumnu. Sukobili smo se sa jačim neprijateljskim snagama koje su protivnapadima pokušavale da povrate položaje koje smo već bili zauzeli.

U toku dana ovladali smo Karaulicom i vodili borbu za Oštrac (k. 1312), utvrđen rovovima. Imali smo više mrtvih i ranjenih, među kojima je teško ranjen komandir 2. čete Mirko Batričević. Pred noć je jenjavala borba na Vilića gumnu, a na položajima našeg bataljona bivala sve jača. Pokušaji neprijatelja da zauzme Karaulicu nijesu uspjeli.

Nijemci su ovoga dana bili odbačeni sa Vilića gumna i Karaulice, čime je i bitka za ranjenike toga dana bila riješena, u kojoj se naročito istakao 2. bataljon 4. brigade i njegov komandant Niko Strugar.

3. marta. »Na istim položajima«. U toku noći zauzeli smo Oštrac (k. 1312) i vršili napad na Kobilu (k. 1301), ali nijesmo uspjeli da je zauzmemo, jer su Nijemci na Kobili pojačali snage, naročito poslije neuspjeha na Vilića gumnu, pokušavajući da povrate Karaulicu i Oštrac, ali bez uspjeha. Naveče smo ponovili napad na Kobilu, ali bez uspjeha. Položaji neprijatelja su jako utvrđeni. Prilikom napada imali smo nekoliko mrtvih i ranjenih, a među poginulima bio je i profesor Blažo Radović.

4. marta. »Juriš, povlačenje, opet juriš i ovladavanje Kobilom. »Naveče odlazimo na odmor a ujutro opet na položaju«.

Bilo je nužno ovladati položajima na Kobili, radi obezbjeđenja lijevog boka glavnini 1. i 2. divizije, koja je vršila protivudar dolinom rijeke Vrbasa. Naš bataljon je negdje oko 9 sati izvršio napad na Kobilu. Ja sam sa svojom desetinom bio pridodat 1. četi, na desnom krilu bataljona. Podišli smo neprijateljskim položajima na domet ručnim bombama i već počeli juriš, kad komandir čete naredi da se odstupa. Neprijatelj je baš u tom momentu jačim snagama pristizao na Kobilu. Teren je na ovom pravcu bio djelimično otkriven, a neprijatelj se nalazio na dominirajućim položajima. Pred samim neprijateljskim rovom poginuo je Jakov (prezimana mu se ne sjećam) iz okoline Knina, borac moje desetine, koji je došao poslije razoružanja Đuićevih četnika. Nije imao više od 20 godina, a isticao se hrabrošću kao i stari partizani.

Povlačeći se iz nedovršenog juriša naišao sam na teško ranjenog zamjenika komesara 1. čete Milosava Maljetu Babića, kod koga je bila samo četna bolničarka Vukosava Šaranović, koja me je molila da ga ne ostavljamo. Pozvao sam neke drugove iz 1. čete i, pod vrlo teškim uslovima, uspjeli smo da iznesemo Maljetu, ali sam tom prilikom lakše ranjen u nogu. Odmah iza ovoga naišla je njemačka avijacija i bombardovala naše položaje. Imali smo dosta mrtvih i ranjenih.

Položaje na Kobili bilo je nužno zauzeti, pa je 3. bataljon, poslije kraćeg predaha, izvršio ponovo juriš i borbom prsa u prsa ovladao Kobilom, razbio jake njemačke snage, a tim obezbijedio lijevi bok snagama koje su nastupale ka Gornjem Vakufu. Njemačke snage su najterane u panično bjekstvo ka Bugojnu, čime je stvoreno potrebno vrijeme za prebacivanje bolnice iz prozorske kotline ka Neretvi. Gubici našeg bataljona u ovim borbama bili su preko 50 mrtvih i ranjenih drugova.

5. i 6. marta. »Preko sela Voljice, iznad Gornjeg Vakufa, i preko planine Raduše«.

Bataljon je sa Kobile produžio gonjenje neprijatelja preko Gornjeg Vakufa ka Bugojnu, lijevom obalom Vrbasa, da bi se u toku 6. marta vratio do Prozora, gdje su bili lakši ranjenici i bataljonska komora.

7. marta. »Iz Prozora za Jablanicu, a oдавde u selo Dobrigošće«.

Bataljon se noću 6. marta vratio do Prozora, odakle smo produžili za Jablanicu. Usput smo nailazili na članove Vrhovnog štaba i AVNOJ-a, koji su nam čestitali na držanju u borbi. Tek smo tada mogli da sagledamo kakav je zadatak imala naša brigada i koliko je drug Tito imao povjerenja da će ona ovaj zadatak i izvršiti.

Dolinom Rame i u samoj rijeci ležali su mrtvi italijanski vojnici i porazbacana oprema, što je svedočilo da se ovdje vodila teška borba. Ovaj krš i lom je napravila 3. udarna divizija NOVJ, goneći neprijatelja dolinom Rame. Kada smo stigli na ušće Rame u Neretvu i vidjeli porušene mostove, iznenadili smo se. Objašnjeno nam je da je ovo urađeno zato da bi se zavarao neprijatelj kao da ćemo opet nazad za zapadnu Bosnu.

Prelaz preko napola prelomljenog mosta u Jablanici, bio je naporan. Morali smo se spuštati visećim krajem do same površine rijeke, a onda se ponovo penjati uz drugi kraj konstrukcije. Bila je dovoljna mala neopreznost pa da se čovek nađe u brzjoj vodi. Kako li je bilo borcima 2. dalmatinske brigade, koji su pod neprijateljskom vatrom prelazili preko ovog krša od gvožđa? Oni su likvidirali četnike u bunkerima koji su se nalazili na vrhu samog mosta.

8. marta. »U selo Dobrigošće. U tri sata pokret preko sela Javorika za selo Brezu«. U Brezi je bataljon prekonačio obezbeđujući se od Prenja, gdje su bili četnici.

9. viarta. »Na položajima povrh sela Breze i Idbara. Naveče pokret preko Idbara. Na položaju prema Konjicu«.

Jedini pravac kretanja — i brigade i bolnice — od željezničkog mosta na Jablanici, bio je seoskim putevima preko sela Dobrigošće, Javorika, Idbara i planinskih staza preko pl. Ljubina i Majdana na Gornju Bijelu (sjevernim ograncima Prenja), što je iziskivalo velike napore, naročito prilikom prenošenja ranjenika i bolesnika. Da bi se ovaj pravac obezbijedio branile su ga snage dovoljne za njegovu sigurnost, pa su ovdje i vođene stalne borbe, sve dok nije i posljednji ranjenik prebačen za Boračko jezero. Naš bataljon je posio položaje na pravcu Konjic — selo Turja (Kavala).

10. 11. i 12. marta. »Na položaju prema Konjicu i naveče, 12. marta, pokret preko sela Gornja Bijela za Boračko jezero, gdje smo stigli 13. marta izjutra«.

Bataljon je držao položaje na koje je još juče izbio. U toku noći upućivane su patrole ili manje grupe, koje su imale zadatak da uznemiravaju neprijatelja, te da bi se otkrile njegove namjere. Nijemci su pokušavali samo u toku dana da zauzmu naše položaje, ali su svi njihovi napadi odbijeni i pravac prenošenja ranjenika bio je potpuno obezbijeden.

13. i 14. marta. »Preko Boračkog jezera za selo Kula i odmor«.

Maršovali smo do sela Kula, u kome je bataljon ostao dva dana, odmarao se i vršio pripreme za dalje pokrete. Održani su partijski sastanci i bataljonska konferencija, gdje su analizirane

dotadašnje borbe bataljona, obrazložena vojno-politička situacija kod nas i u svijetu i postavljeni naredni zadaci. Za to vrijeme istureni dijelovi brigada 2. divizije čarkali su se sa četnicima Baja Stanišića, koji su se povlačili od Neretve i sada držali položaje iznad Boračkog jezera i Glavatičeva.

15. marta. »Pokret preko Boračkog jezera. Naveče pokret preko Glavatičeva, lijevom obalom Neretve, prema Krscu (selo Premelovići)«.

Iz sela Kule krenuli smo poslije podne i u toku noći stigli u Glavatičevo, gdje se još pušio dim zapaljene škole, u kojoj je, kažu drugovi iz 2. proleterske brigade, izgorio i dio kulturne ekipe Draže Mihailovića, koja se nije htjela predati. Kod preživjelih članova ove Dražine ekipe, pronađeni su leci u kojima se veličala četnička pobjeda na Neretvi, kao i da se četnici spremaju za pokret na teritoriju Hercegovine, Crne Gore i Srbije.

Ovoga dana vršena je priprema za napad na četničke snage sjeverno od Nevesinja, kojih je, kažu, bilo preko 20.000, pod komandom Baja Stanišića.

Dragutin S. FILIPOVIC

